НАЦИОНАЛНА

СТРАТЕГИЯ

ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

2016-2020 г.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Страница
ЧАСТ I. ВЪВЕДЕНИЕ	2
ЧАСТ II. ЕВРОПЕЙСКА РАМКА И НАЦИОНАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ	2
ЕВРОПЕЙСКА РАМКА	2
НАЦИОНАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ	4
ЧАСТ III. КЛЮЧОВИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	14
ЧАСТ IV. ВИЗИЯ	15
ЧАСТ V. ПРИНЦИПИ	15
ЧАСТ VI. НАЦИОНАЛНИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ НА ПОЛИТИКАТА ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ	16
6.1. Национална цел	16
6.2. ПРИОРИТЕТИ	16
Приоритет 1 Осигуряване на достъпна среда за живеене, до транспорт и транспортни услуги, до информация и до комуникации	16
Приоритет 2 Осигуряване на равен достъп д включваща образователна среда на всички равнища и възможности за учене през целия живот	17
Приоритет 3 Осигуряване на ефективен достъп до качествени здравни услуги	22
Приоритет 4 Осигуряване на условия за заетост на хората с увреждания	23
Приоритет 5 Осигуряване на адекватна подкрепа за живот в общността	27
Приоритет 6 Осигуряване на достъп до спорт, отдих, туризъм и участие в културния живот	29
ЧАСТ VII. ИЗПЪЛНЕНИЕ, МОНИТОРИНГ И ФИНАНСОВО ОСИГУРЯВАНЕ	30

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Пълноценното и равноправно упражняване на всички права от хората с увреждания е национален приоритет, изискващ провеждане на активна, целенасочена и последователна политика, както и обединяване действията на ангажираните органи на властта, институции и с активното участие на гражданското общество.

Отчитайки комплексния и многостранен характер на мерките за гарантиране и признаване на пълноценното упражняване на всички права и основни свободи за хората с увреждания, политиката в тази област е насочена към прилагане в дългосрочен план на интегриран подход, основаващ се на принципите за хоризонтално въздействие, който обединява ресурсите в различни политики.

Настоящата Национална стратегия за хората с увреждания 2016 – 2020 е основен политически документ, който формулира приоритетните цели и мерки и е насочена към подобряване качеството на живот на хората с увреждания, недопускане на дискриминация по признак „увреждане", гарантиране на тяхното пълноценно и активно участие във всички области на обществения живот и насърчаване зачитането на техните правата във всички политики.

Националните цели и приоритети на Националната стратегия са формулирани в съответствие с Европейската стратегия за хората с увреждания за периода 2010 – 2020 г. „Подновен ангажимент за Европа без бариери". Целите и приоритетите отговарят и на Националната здравна стратегия 2020, в която се отделя особено внимание на тази група граждани Политика 1.6 „Възможно най-добро здраве за хората с увреждания".

Националната стратегия за хората с увреждания 2016 – 2020 е разработена във връзка с изпълняване на националните ангажименти по прилагане на ратифицираната Конвенция за правата на хората с увреждания на ООН, в частност в изпълнение на стратегическа цел 8, т. 8. 2 от Плана за действие на Република България за прилагане на Конвенцията за правата на хората с увреждания (2015 – 2020).

II. ЕВРОПЕЙСКА РАМКА И НАЦИОНАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ

Европейска рамка

Националната политика се ръководи от национални и международни стратегически документи, сред които са международните договори, които нашата страна е ратифицирала, Европейска социална харта/ ревизирана, Плана за действие за подпомагане на правата и пълноправното участие в обществото на хората с увреждания: подобряване на качеството на живот на хората с увреждания в Европа 2006 – 2015 на Съвета на Европа и други в съответните секторни политики.

В Европейския съюз (ЕС) един на всеки шест души е с увреждане[1], вариращо от леко до тежко, като това прави общо около 80 милиона души, които често нямат възможност да участват пълноценно в обществения и икономическия живот поради наличието на бариери, свързани с жизнената среда и с нагласите на хората.

Според статистиката на ЕС за доходите и условията на живот (EU-SILC) от 2011 година около 26 % от лицата на възраст между 16 и повече години декларират ограничение в техните способности, термин, който изразява взаимодействието с бариерите, към които е насочен социалния модел. Около 28 % от жените на възраст 16 и повече години декларират ограничения, а при мъжете процентът е 23 %. Разпространението на увреждания сред жените е в по-голяма степен поради факта, че

[1]Проучване на ЕС относно работната сила, *ad hoc* модул относно заетостта на хората с увреждания (LFS AHM), 2002 г.

те живеят по-дълго, но не бива да се пропускат и други личностни фактори и социално-икономически характеристики. Увреждания се срещат по-често с напредване на възрастта, т.е. по-често се среща при лица, навършили 65 годишна възраст (54 % в сравнение с 18 % от лицата на възраст между 16 и 64). На Европейско ниво около 8 % от лицата навършили 16 години декларират тежка степен на увреждане, с други думи сериозни ограничения и около 18 % декларират средна степен на увреждане.

Политиката за хора с увреждания в Европейския съюз е заложена в Европейската стратегия за хората с увреждания 2010–2020, чиято цел е подкрепа на хората с увреждания по начин, по който те напълно да могат да упражняват своите права и да участват в обществения и икономическия живот на равно с останалите граждани. Тази стратегия подновява ангажимента на Европейския съюз за Европа без бариери, залагайки дейности в осем приоритетни области, а именно: достъпност, участие, равенство, заетост, образование и обучение, социална защита, здравеопазване и външни дейности. За целта се използват инструменти като кампании за промяна на общественото съзнание, финансова подкрепа, събиране на статистически данни, мониторинг, както и механизмите за прилагане на Конвенцията за правата на хората с увреждания на ООН. Стратегията има за цел да подкрепи държавите-членки в прилагането на Конвенцията за правата на хората с увреждания. Европейският съюз в качеството си на регионална организация, включваща 28 държави-членки става страна по Конвенцията през 2011 година. В Стратегията са набелязани действия на равнище ЕС, с които се допълват действията на национално ниво и се определят необходимите механизми за прилагането на Конвенцията за правата на лицата с увреждания в целия Европейски съюз.

Според член 216 (2) от Договора за функционирането на Европейския съюз договорите приети от Съвета са законово обвързващи за европейските институции и за държавите-членки. В тази връзка е приет Кодекс на добрите практики, в който са регламентирани взаимоотношенията между всички страни в процеса на прилагане на Конвенцията за правата на хората с увреждания.

През 1998 г. от Европейската комисия прие Кодекс на добрите практики за заетост на хората с увреждания, а през май 1999 г. социалните партньори формално приемат Съвместна декларация относно заетостта на хората с увреждания.

Хартата на Европейския съюз за основните права влиза в сила от 01.12.2009 година с влизането в сила на Договора от Лисабон и става законово задължителен документ за институциите на Европейския съюз и за националните правителства, така както всички договори на съюза. Хартата се отнася до защита на ценностите по отношение на човешко достойнство, демокрация, равенство, зачитане реда на закона и зачитане на правата на човека. Тя обединява всички личностни, граждански, политически, икономически и социални права, както и забрана за дискриминация по който и да е от признаците, включително и увреждане. Хартата влиза в сила през 2009 година и е задължителна за всички институции, офиси, агенции в рамките на Европейския съюз, спазвайки принципа на субсидиарност. Член 1 от Хартата на основните права на ЕС гласи, че „Човешкото достойнство е ненакърнимо. То трябва да се зачита и защитава.“ Член 26 гласи, че „Съюзът признава и зачита правото на хората с увреждания да се ползват от мерки, които осигуряват тяхната автономност, социалната и професионалната им интеграция и участието им в живота на общността“, а член 21 забранява всяка форма на дискриминация, основана на признака увреждане.

НАЦИОНАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ

България предприе реални действия за прилагане разпоредбите на Конвенцията за права на хората с увреждания, която е първият международно правен акт, който е подписан за най-кратко време от най-много страни в историята на ООН. По своята същност Конвенцията е първият обширен и изчерпателен международен договор за правата на човека, който е приет през XX век. Конвенцията е приета от Общото събрание на ООН на 13 декември 2006 г., а влиза в сила от 3 май 2008 г. Република България подписва Конвенцията през 2007 г. и я ратифицира със закон, приет от 41-то Народно събрание на 26.01.2012 г., обн. ДВ, бр. 12 от 2012 г. Официалния превод на текста на Конвенцията на български език е публикуван в Държавен вестник, бр. 37 от 2012 г. С Решение № 868 от 19 октомври 2012 г., Министерския съвет прие *План за действие, съдържащ мерки за привеждане от Република България на нормативната уредба и политики в областта на хората с увреждания в съответствие с разпоредбите на Конвенцията за правата на хората с увреждания (2013-2014 г.). Планът* очертава конкретните стъпки, определя ясно ролята и функциите на отделните държавни органи и заинтересовани страни.

Със свое Решение № 467 от 25 юни 2015 г. Министерският съвет прие втори *План за действие на Република България за прилагане на Конвенцията за правата на хората с увреждания (2015-2020 г.),* който надгражда първият план и определя конкретни мерки за продължаващото адаптиране на законодателството в изпълнение на изискванията на Конвенцията.

Основна цел при прилагане на политиката в областта на интеграцията на хората с увреждания е създаване на условия и гаранции за равнопоставеност и пълноценно участие на хората с увреждания във всички области на обществения живот, както и упражняване на техните права чрез осигуряване на социално-икономическа подкрепа на самите хора с увреждания и на членовете на техните семейства.

Социалната подкрепа на лицата с увреждания се осъществява посредством предоставянето на различни видове обезпечения – обезщетения, помощи, пенсии, услуги и закрила от социалното осигуряване, социалното подпомагане, трудовото право, здравословни и безопасни условия на труд, както и от редица данъчни и финансови облекчения.

Българският законодател е създал необходимите механизми за гарантиране реализацията на правото на хората с увреждания в България на независимост и социална интеграция. Съгласно чл. 6, ал. 1 от Конституцията на Република България, всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права, а равенството пред закона на всички граждани е прогласено в ал. 2 на същата разпоредба. Не се допускат никакви ограничения на права или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние.

Основният нормативен акт, гарантиращ правата на лицата с увреждания и съдържащ най-голяма концентрация на правни норми, свързани с подкрепата за хората с увреждания е **Законът за интеграция на хората с увреждания,** който доразвива конституционният принцип, че хората с увреждания се намират под особена закрила на държавата и обществото. Законът за интеграция на хората с увреждания се основава на принципите за забрана и предотвратяване на всяка форма на дискриминация, основана на признака увреждане. В Закона са предвидени мерки, осигуряващи социално-икономическата защита на хората с увреждания чрез отпускане на месечни добавки за социална интеграция и целеви помощи. За реализиране на трудовата заетост на хората с увреждания е предвидено участие в обичайна и в специализирана работна среда, а работодателите, които назначават хора с увреждания могат да получават стимули,

както и финансови средства за адаптиране на работните места, за тяхното оборудване, за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и др. Законът дава възможност хората с предприемачески дух да стартират самостоятелен бизнес като за това могат да кандидатстват за определен финансов ресурс.

Законът за защита от дискриминация въвежда механизми за прилагане на практика на забраната за дискриминация. Той има за цел да се осигури на всички лица, включително и хората с увреждания правото на равенство пред закона, равенство в третирането и във възможностите за участие в обществения живот.

Законът за защита от дискриминация доразвива конституционния принцип за забрана на дискриминацията и равенство пред закона, съдържащ се в член 6 от Конституцията на Република България, въвеждайки механизми за неговото прилагане на практика. Законът цели осигуряване на всички лица (включително и хората с увреждания) правото на равенство пред закона, равенство в третирането и във възможностите за участие в обществения живот. Категорично са дефинирани пряката и непряката дискриминация, както и тормозът.

Право на обезщетения и пенсии имат съответните категории осигурени лица, предвидени в **Кодекса за социално осигуряване.** По отношение на социалното осигуряване, Националния осигурителен институт предоставя обезщетения в случаите на временно намалена работоспособност и трудоустрояване и пенсии в случаите на трайно намалена работоспособност. Лицата, които получават лична пенсия за инвалидност имат право и на парични помощи за профилактика и рехабилитация, ако не са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване

В **Кодекса на труда, Закона за държавния служител** са предвидени различни форми на закрила на лица с увреждания, която се изразява в предвидено задължение за работодателите за определяне на процент работни места за трудоустрояване, въвеждане на облекчен режим на работното време, забрана за полагане на нощен и извънреден труд, установяване на намалено работно време, предварителна закрила при уволнение, предоставяне на обезщетение при трудоустрояване от момента на получаване на предписанието за трудоустрояване, до неговото изпълнение.

В **Закона за насърчаване на заетостта** са предвидени мерки за безработни лица и за насърчаване и запазване на заетостта, предоставяне на услуги за посредничество при намиране на работа, за професионално обучение и ориентиране включително и за хората с трайни увреждания.

Законът за корпоративното подоходно облагане предвижда цялостно преотстъпване на корпоративния данък на юридическите лица със статут на специализирани предприятия, кооперации и обособени производствени единици, членуващи в национално представените организации на хора с увреждания и организации за хора с увреждания. Преотстъпените средства се използват за рехабилитация и социална интеграция на хората с увреждания.

Хората с трайни увреждания, които получават доходи от трудова дейност, ползват данъчни облекчения при условия и по ред, определени в **Закона за данъците върху доходите на физическите лица,** както и по реда на **Закона за местни данъци и такси.**

Общините в рамките на предоставената им компетентност имат ангажимент да осигуряват изграждането на достъпна архитектурна среда в детските градини и училищата, достъпен обществен превоз на пътници чрез приспособяване на съществуващите масови транспортни средства и въвеждане в експлоатация на технически пригодени за използване от лица с увреждания транспортни средства, специални транспортни услуги за хората с увреждания, необходимите материални условия и средства за осъществяване на социални контакти на хората с увреждания и др.

Съгласно **Закона за пътищата** лицата с 50 и над 50 на сто намалена работоспособност или вид и степен на увреждане се освобождава от заплащане на винетна такса за един лек автомобил - негова собственост или съпружеска имуществена общност, с обем на двигателя до 2000 куб. см и мощност до 117,64 kW (160 к.с.) От заплащане на винетна такса се освобождават и лицата или семействата, отглеждащи деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст.В **Закона за закрила на детето** са регламентирани мерките за закрила на детето, като една от тях е осигуряване на специални грижи за децата с увреждания. По реда на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето за деца с увреждания към месечната помощ се изплаща добавка в размер 75 на сто от гарантирания минимален доход независимо от дохода на семейството.

Правото на образование е гарантирано от Конституцията на Република България. В съответствие с този принцип е и въведеното задължително училищно обучение до 16-годишна възраст. Основното и средното образование в държавните и общинските училища е безплатно. Държавата насърчава образованието като създава и финансира училища, подпомага способни ученици и ученици със затруднения в обучението, създава условия за професионално обучение и подготовка.

Определена е възможността за интегрирано обучение на децата със специални образователни потребности посредством създаване на подкрепяща среда в детските градини и училищата.

Осигуряването на равен достъп до образование на деца със специални образователни потребности и/ или хронични заболявания и тяхното включване в общообразователните училища ще продължи да се осъществява и след влизането в сила на **Закона за предучилищното и училищното образование** от 1 август 2016 г. Новият Закон внася ново качество в образованието и регламентира приобщаващото образование като неизменна част от правото на образование, въвежда задължението за осигуряването на условия за предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците. В тази връзка се изготвя държавен образователен стандарт, в който ще бъдат разписани начинът и условията за обучение на учениците със специални образователни потребности.

Приобщаващото образование е неизменна част от правото на образование, но за целта е необходимо да се промени принципът на подкрепа в обучението, а именно всяко дете, което в определен момент от живота си има нужда от подкрепа да я получи. Индивидуалната подкрепа като отговорност на детските градини и училищата се осигурява за всички, а не само за децата със специални образователни потребности. По този начин образователната система ще може по-бързо, по-гъвкаво и по-адекватно да отговори на възникналите нужди от подкрепа по хармонизиран и свързан начин.

В **Закона за висшето образование** и в подзаконовата уредба са предвидени облекчени условия за достъп на хората с увреждания, за подкрепа и интеграция в системата на висшето образование чрез приема при облекчени условия на лицата с трайни увреждания и намалена работоспособност 70 и над 70 на сто, успешно участвали в конкурсните изпити; специални облекчения, регламентирани в правилниците на висшето училище, за студентите, докторантите и специализантите с трайни увреждания и намалена работоспособност 70 и над 70 на сто; освобождаване от заплащане на такси в държавните висши училища на лицата с трайни увреждания и намалена работоспособност 70 и над 70 на сто.

В съответствие с чл. 3, ал. 1 и 2 от **Постановление № 90 на Министерския съвет от 2000 г.** на студентите с трайни увреждания, на студентите с двама родители с трайни увреждания, на студентите с един родител, който е с трайни увреждания, се отпускат стипендии от началото на първата година на обучение или от началото на

месеца, следващ месеца, през който е възникнало основанието за получаването им, и се изплащат за 12 месеца за всеки месец поотделно. Стипендиите се отпускат без спазване на ограничението за успех не по-нисък от добър 4,00.

В съответствие с **Наредбата за ползване на студентските общежития и столове** студентите със 70 и над 70 на сто намалена работоспособност се настаняват в студентските общежития без класиране, а студентите със 70 и над 70 на сто намалена работоспособност заплащат през цялата година 30 на сто от размера на месечния наем, както и 30 на сто от дължимия семестриален депозит.

В областта на здравеопазването, съгласно Конституцията на Република България всички граждани имат право на здравно осигуряване, гарантиращо им достъпна медицинска помощ, както и на безплатно ползване на медицинско обслужване при условия и по ред, определени със съответния закон. Опазването на здравето на гражданите като състояние на пълно физическо, психическо и социално благополучие е определено за национален приоритет съгласно **Закона за здравето.** То се гарантира от държавата чрез принципите на равнопоставеност при ползване на здравни услуги, осигуряване на достъпна и качествена здравна помощ, промоцията на здраве и интегрираната профилактика на болестите, предотвратяване и намаляване на риска за здравето на гражданите от неблагоприятното въздействие на факторите на жизнената среда. Чрез разпоредбите на закона държавата осигурява и особена здравна закрила за лица с физически увреждания и психически разстройства. Създадена е нормативна възможност за функционирането на здравни кабинети в домове за възрастни хора с увреждания, както и за създаването на интегрирани здравно-социални услуги, чрез които медицински специалисти и специалистите в областта на социалните услуги предоставят здравни грижи, медицинско наблюдение и осъществяват социална работа, включително в домашна среда, в подкрепа на хора с увреждания и хронични заболявания и възрастни хора, които имат нужда от помощ при изпълнение на ежедневните си дейности. В процес на изготвяне е проект на наредба за регламентиране на интегрираните здравно-социални услуги, от които хората с увреждания могат да се възползват.

Нормативната база в системата на здравеопазването предвижда и специални регламенти за установяване на временна или трайна неработоспособност чрез медицинска експертиза. В Закона за здравето и **Наредбата за медицинската експертиза** са конкретизирани принципите, критериите и реда за определянето на вида и степента на увреждане на деца до 16-годишна възраст и на лица, придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, както и за установяване степента на временна и трайно намалена работоспособност на лица в трудоспособна възраст.

През последните години на европейско ниво се прилага нов подход към „увреждането". Този подход поставя акцент върху социалното включване на хората с увреждания като лица, поставени в неравностойно положение, което налага цялостно преформулиране на голяма част от политиките и програмите, насочени към интеграцията на хората с увреждания. Във връзка с това Министерство на здравеопазването съвместно с Министерството на труда и социалната политика разработва *нов модел на медицинска експертиза,* в който де бъдат приложени новите моменти и практики от Международната класификация на човешката функционалност, увреждания и здравето (ICF) на Световната здравна организация. Този нов подход, който бива все по-широко прилаган, налага цялостно преформулиране на голяма част от политиките и програмите, насочени към интеграцията на хората с увреждания.

С измененията на **Закона за лечебните заведения** от 2015 г. е регламентирано ново лечебно заведение - център за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания, в които се осъществят дейности за оказване на подкрепа на

семействата на деца с увреждания и с хронични заболявания за назначаване и провеждане на ранна диагностика, диагностика, лечение и медицинска и психо-социална рехабилитация; за продължително лечение и рехабилитация на деца с увреждания и тежки хронични заболявания и обучение на родителите им за поемане на грижата в семейна среда; осигуряване на посещения от медицински специалисти за оказване на специфични грижи за деца с увреждания и тежки хронични заболявания, отглеждани в семейна среда и в социална услуга резидентен тип; осигуряване на специализирани палиативни грижи за деца. Тези лечебни заведения се създават от Министерски съвет по предложение на министъра на здравеопазването, а центровете за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания могат да предоставят социални услуги по реда на Закона за социално подпомагане.

Един от принципите, залегнали в чл. 5 от **Закона за здравното осигуряване**, е равнопоставеност при ползването на медицинска помощ от задължително здравноосигурените лица, в т. ч. и хората с увреждания. Съгласно разпоредбата на чл. 4 от Закона ”Задължителното здравно осигуряване гарантира свободен достъп на осигурените лица до медицинска помощ чрез определен по вид, обхват и обем пакет от здравни дейности, както и свободен избор на изпълнител, сключил договор с районна здравноосигурителна каса. Правото на избор е валидно за цялата територия на страната и не може да бъде ограничавано по географски и/ или административни основания.

Съгласно разпоредбите на **Закона за здравното осигуряване** за сметка на държавния бюджет се осигуряват военноинвалидите и военнопострадалите, които не са здравно осигурени по друг ред, инвалидите, пострадали при природни бедствия и аварии. За сметка на държавния бюджет се осигуряват, ако не са осигурени по друг начин, лицата, които получават пенсия за инвалидност, както и родителите, осиновителите, съпрузите или един от родителите на майката или бащата, които полагат грижи за лице с увреждане със загубена работоспособност над 90 на сто, нуждаещи се от чужда помощ.

От потребителска такса за посещение при личния лекар, лекар по дентална медицина или за болнично лечение са освободени здравноосигурени лица, страдащи от хронични заболявания, които изискват продължително медицинско наблюдение, поддържащо лечение и специфични грижи. Списъкът на заболяванията е неразделна част от Националния рамков договор между НЗОК и БЛС, БЗС и БФС, в който са регламентирани вида и обхвата на медицинските дейности, заплащани от НЗОК. Всички военноинвалиди и лица с експертно решение на ТЕЛК за над 71% намалена работоспособност също са освободени от потребителска такса при ползване на здравни услуги, заплащани от НЗОК.

Министерство на здравеопазването (МЗ) финансира държавни и общински лечебни заведения за болнична помощ и държавни и общински центрове за психично здраве за медицински дейности, за които е предвидено със закон или друг нормативен акт да се финансират от държавния бюджет, на основание Методиката за субсидиране на лечебни заведения. В дейностите, финансирани от МЗ, са включени отдих (един път годишно), профилактика и рехабилитация (два пъти годишно) на военноинвалиди и военнопострадали; стационарно лечение, дневни психорехабилитационни програми и рехабилитация чрез трудотерапия за лица с психични заболявания; диагностика, лечение и специализирани грижи за деца с висок медицински риск, извън обхвата на задължителното здравно осигуряване; лечение на болни с активна туберкулоза, както и медицинската експертиза, осъществявана от ТЕЛК.

В **Наредбата за болестите, при които работниците, боледуващи от тях, имат особена закрила съгласно чл. 333, ал. 1 от Кодекса на труда** са включени основни социално-значими заболявания, които водят до намалена или трайна неработоспособност – исхемична болест на сърцето, диабет, активна форма на

туберкулоза, онкологични, професионални и психични заболявания. Пациенти с тези заболявания могат да бъдат съкращавани или уволнявани само след разрешение на териториалните подразделения на Главна инспекция по труда.

Условията и редът за упражняване правото на достъп и свободен избор на осигурените лица до медицинска помощ се уреждат в **Наредба за осъществяване правото на достъп до медицинска помощ**, приета с ПМС № 119 от 2006 г., обн., ДВ, бр. 45 от 2006 г., с която се уреждат условията и редът за осъществяване правото на достъп до медицинска помощ на задължително здравноосигурените лица в Република България и на лицата, които пребивават в страната и за които се прилагат правилата за координация на системите за социална сигурност по смисъла на § 1, т. 22 от допълнителната разпоредба на Закона за здравното осигуряване.

В съответствие с чл. 80 от **Закона за здравето,** качеството на медицинската помощ се основава на медицински стандарти по специалности утвърдени по реда на чл. 6, ал. 1 от Закона за лечебните заведения и правилата за добра медицинска практика, приети и утвърдени по реда на чл. 5, т. 4 от Закона за съсловните организации на лекарите и лекарите по дентална медицина. По отношение на рехабилитацията на хората с увреждания се прилага стандарта за здравеопазване, гарантиран чрез изискванията на клиничните пътеки в областта на физикалната и рехабилитационна медицина. Ранното откриване на увреждания и прилагане на подходяща интервенция, както и провеждането на съответните здравни услуги са уредени в Наредба № 39 за профилактичните прегледи и диспансеризацията обн., ДВ, бр. 106 от 2004 г.

Хората с увреждания в Република България притежават всички права на здравноосигурени лица съгласно действащото вътрешно законодателство, независимо от вида на тяхното увреждане и степен на инвалидност.

Хората с увреждания могат да бъдат лекувани в лечебни заведения за болнична медицинска помощ, които са договорни партньори на Националната здравноосигурителна каса, по всички клинични пътеки, клинични процедури, високо специализирани медицински дейности, да ползват медицински изделия, когато има определени индикации за това, по същите принципи, на които се основава болничното лечение на другите пациенти.

Достъпната архитектурна среда за хората с увреждания съгласно действащото към момента българско законодателство е регламентирана в три закона, а именно в **Закона за интеграция на хората с увреждания**, **Закона за устройство на територията и Закона за защита от дискриминация.** В **Закона за защита от дискриминация**, с който се определя защитата от дискриминация, включително и по признак увреждане.

Законът за интеграция на хората с увреждания (ЗИХУ) е специален закон, с който се уреждат обществените отношения, свързани с интеграцията на хората с увреждания. Достъпната жизнена и архитектурна среда е определена като една от основните области, влияещи на обществените отношения за интеграцията на хората с увреждания. Актовете, с които се установяват административните нарушения по този закон в областта на достъпната архитектурна среда, се издават от длъжностни лица, определени от началника на Дирекцията за национален строителен контрол.

Нормативни изисквания за осигуряване на достъпна архитектурна среда са определени и в редица наредби, голямата част от които са издадени на основание на **Закона за устройство на територията урежда** (ЗУТ). Законът урежда обществените отношения, свързани с устройството на територията, инвестиционното проектиране и строителството в Република България. Със ЗУТ е уреден целият процес на инвестиционното проектиране, разрешаване на строителството и въвеждане на строежите в експлоатация, а в чл. 169, ал. 1 – 3 от същия са регламентирани

изискванията, на които трябва да отговарят строежите при тяхното проектиране, изпълнение и поддържане.

Нормативните изисквания (минимални стандарти) за проектиране, изграждане и поддържане на достъпна архитектурна среда са определени в Наредба № 4 от 2009 г. за проектиране, изпълнение и поддържане на строежите в съответствие с изискванията за достъпна среда за населението, включително за хората с увреждания (Наредба № 4 от 2009 г.). Наредбата е издадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството на основание чл. 169, ал. 2 от ЗУТ и във връзка с чл. 33 от ЗИХУ. С нея се определят изискванията при проектиране, изпълнение и поддържане на строежите (елементите на урбанизираната територия и на сградите и съоръженията) за осигуряване на достъпна архитектурна среда за цялото население, като се отчитат и специфичните нужди на хората с намалена подвижност, в т. ч. и на хората с увреждания (чл.1, ал.1).

За осигуряването на достъпност на различните видове ***транспорт и транспортни услуги,*** което попада в компетенциите на изпълнителните агенции към Министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията се прилагат съществуващите европейски регламенти. ***В областта на автомобилния транспорт*** Изпълнителната агенция „Автомобилна администрация“ реализира дейности, насочени към преодоляване на социалната изолация и интегриране в обществото на хората с увреждания и лицата с намалена подвижност. Определят се нормативни изисквания към превозните средства и транспортно-обслужващите обекти за осигуряване на достъпни превозни услуги за тези хора. Въведени са изисквания за: осигуряване на достъпна среда до автобусите за обществен превоз на пътници, използване на адаптирани превозни средства, информираност на тази група пътници за техните права, както и установени санкции при констатиране на нарушения.

В Регламент (ЕС) № 181/2011 на Европейския парламент и на Съвета от 16 февруари 2011 година относно правата на пътниците в автобусния транспорт и за изменение на Регламент (ЕО) № 2006/2004 (регламента) подробно са разписани правата на лицата с увреждания и на хората с намалена подвижност при пътуването им в обществения автобусен транспорт. В **Закона за автомобилните превози** е установена система от ефективни, пропорционални и възпиращи санкции, приложими при констатиране на нарушения на въведените мерки на национално ниво за прилагане на регламента, касаещи осигуряването на достъпна среда в автогарите за хората с увреждания и за хората с намалена подвижност, както и при неизпълнение на задълженията.

В Закона за движението по пътищата са разписани изискванията, на които трябва да отговаря картата за паркиране на местата, определени за превозните средства, обслужващи хора с трайни увреждания и използване на улеснения при паркиране, която се издава от кмета на съответната община или оправомощено от него длъжностно лице по образец и е валидна на територията на цялата страна.

В Наредба № 2 от 15 март 2002 г. за условията и реда за утвърждаване на транспортни схеми и за осъществяване на обществени превози на пътници с автобуси са определени изискванията към Общинските съвети, определящи градските и междуселищните линии и курсовете по тях, които се обявяват за изпълнение с автобуси за превози на лица с увреждания и лица с намалена подвижност, при спазване на норматив за относителен дял на тези курсове както следва: 35% от общия брой курсове – за превози по градски линии и 35% от общия брой курсове по линиите от общинската, областната и републиканската транспортни схеми от квотата на общината – за превози по междуселищни линии. В условията на конкурсите за възлагане на превози по автобусни линии задължително е включено изискване за оборудване на

превозните средства за превоз на лица с увреждания и хора с намалена подвижност. А в градовете с население над 100 хил. жители се определят най-малко по една основна и по една допълнителна линия, превозите по които се изпълняват изцяло с автобуси, оборудвани за превоз на лица с увреждания и лица с намалена подвижност. Превозвачите са задължени да осигуряват безпрепятствен достъп в автобусите на хора с увреждания, придружени от кучета водачи.

В Наредба № 33 от 3 ноември 1999 г. за обществен превоз на пътници и товари на територията на Република България са разписани изисквания към всяка автогара, която трябва да разполага с външен телефонен автомат, достъпен и за хора с намалена подвижност; подемна платформа или рампа за придвижване на инвалидна количка, изпълнени съгласно изискванията за достъпност, които следва да осигуряват достъп до автобусите; достъпен маршрут от улицата до автогарата и в района на автогарата до автобуса, в залата за пътници, достъпност на гишетата за билети и достъпен най-малко един санитарен възел.

В Наредба № Н-32 от 16 декември 2011 г. за периодичните прегледи за проверка на техническата изправност на пътните превозни средства са определени техническите изисквания към автобусите за превоз на лица с увреждания и лица с намалена подвижност и реда за проверка на съответствието с тези изисквания.

В областта железопътния транспорт, Изпълнителна агенция „Железопътна администрация“ изпълнява Регламент (ЕО) № 1371/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 23 октомври 2007 г. относно правата и задълженията на пътниците, използващи железопътен транспорт. Една от неговите цели е услугите за железопътен превоз на пътници да се ползват от всички граждани, включително и от хората с увреждания и намалена подвижност, сравними с тези на останалите граждани. На лицата с увреждания и намалена подвижност се обръща специално внимание при предоставяне на информация относно достъпността на железопътните услуги, условията на достъп до подвижния състав и до различните съоръжения във влака.

Регламент № 1300/2014/ЕС от 18 ноември 2014 г. относно техническите спецификации за оперативна съвместимост, свързани с достъпността на железопътната система на Съюза за лица с увреждания и лица с намалена подвижност. В приложението към регламента се определя техническата спецификация за оперативна съвместимост (ТСОС) по отношение на достъпността на железопътната система на Съюза за лица с увреждания и лица с намалена подвижност. Посочената ТСОС се прилага за подсистемите „Инфраструктура“, „Експлоатация и управление на движението“, „Телематични приложения“ и „Подвижен състав“. Включени са всички елементи на тези подсистеми, които са от значение за достъпа на хората с увреждания и хората с намалена подвижност, както и идентифициране на пречките пред достъпността, предоставяне на информация за потребителите и наблюдаване и оценяване на напредъка относно достъпността.

С Наредба № 43 за железопътен превоз на пътници, багажи и колетни пратки е въведено правото на безплатен превоз на кучета водачи и кучета асистенти, когато придружават хора с увреждания и хора с ограничена подвижност при тяхното пътуване.

Правото на достъп до информационни и комуникационни услуги представлява специална форма на достъпност по смисъла на чл. 9, § 1, б „б” и § 2, б „ж”, във връзка с чл. 21 от Конвенцията за правата на хората с увреждания на ООН.

Законът за електронните съобщения (ЗЕС, обн. ДВ. бр. 41 от 22 Май 2007 г.) е основният нормативен акт, регламентиращ електронните съобщителни услуги в Република България. В посочения закон е транспонирана Европейската регулаторна рамка за електронни съобщителни мрежи и услуги, и по-специално, Директива 2002/22/ЕО от 7 март 2002 г. на Европейския парламент и на Съвета относно

универсалната услуга и правата на потребителите във връзка с електронните съобщителни мрежи и услуги (Директива за универсалната услуга) - чл. 7 „Мерки за крайни ползватели с увреждания", чл. 23а „Осигуряване на равностойност на достъпа и избора за крайни ползватели с увреждания" и други конкретни разпоредби. Осигуряването на възможност на хората с увреждания, вкл. на възрастни хора и лица със специфични социални потребности, да извличат максимална полза от избора, цената и качеството на електронните съобщения е залегнало като една от основните цели на ЗЕС - чл. 4, ал. 1, т. 1, б. „а" и т. 3, б. „д" от Закона.

Конкретни разпоредби относно закрилата на лицата с увреждания са предвидени в Глава единадесета „Универсална услуга". Съгласно чл. 182, ал. 2 от ЗЕС, универсалната услуга включва: свързване към фиксирана мрежа и фиксирани телефонни услуги; осигуряване на обществени телефонни апарати; достъп до обществени телефонни услуги, включително услугите за спешни повиквания, телефонен указател и справочни услуги за хора с увреждания, подобни на ползваните от другите крайни потребители. В Глава четиринадесета „Защита на интересите на крайните потребители" е предвидено в общите условия на договора с крайните потребители да се посочат и специалните мерки за хора с увреждания (чл. 227, ал. 1, т. 6 от ЗЕС).

Основно място сред подзаконовата нормативна уредба в областта на електронните съобщителни услуги, в която са предвидени специални разпоредби с оглед защита интересите на лицата с увреждания, заема Наредба № 6 от 13 март 2008 г. за универсалната услуга по Закона за електронните съобщения (обн. ДВ. бр. 32 от 25 март 2008 г., загл. изм. ДВ, бр. 77 от 2012 г.), издадена от Държавната агенция за информационни технологии и съобщения на основание чл. 182, ал. 3 и във връзка с чл. 193 от ЗЕС. В чл. 16 от Раздел VI „Специални мерки за хора с увреждания" на посочената наредба са предвидени редица задължения за предприятията, които предоставят универсална услуга, с цел осигуряване на равностоен достъп до обществени телефонни услуги на хората с увреждания. По-важните такива мерки включват: безплатни консултации относно техническите характеристики на крайните електронни съобщителни устройства; безплатно включване към услугата „Ограничаване на изходящите повиквания"; улеснения за потребители, лишени от зрение или с увредено зрение, като релефен „PIP" знак на бутон 5 за ориентир на обществените телефони, местоположение на чипа или указващ знак за разпознаване посоката за поставяне на всяка фонокарта или друг вид карта за електронно разплащане; специални телефони и/или телефонни апарати в точки за обществен достъп до гласови телефонни услуги за обществено ползване, монтирани на подходящи места, достъпни за потребители в инвалидни колички, в болници, санаториуми, централите на организациите на потребителите на хора с увреждания и други места, както и обществени телефони с текстова или друг вид връзка за глухи и хора с увреден слух или говор; безплатни и в подходяща форма детайлизирани сметки (по заявка); телефонен указател, телефонни справочни услуги и договори в подходяща форма (по заявка); цени и ценови пакети на универсалната услуга, определени в съответствие с методиката за определяне на цените и ценовите пакети на универсалната услуга; възможност за наблюдение и контрол на разходите чрез средства, подобни на ползваните от другите крайни потребители и др.

Развитието на физическото възпитание и спорт за хората с увреждания е регламентирано в **Закона за физическото възпитание и спорта**, в съответствие с принципите и нормите на Европейското законодателство, съгласно който физическото възпитание, спортът и туризмът в предучилищните детски заведения, общообразователните, специалните и професионалните училища са неразделна част от

образователния и възпитателния процес. Те се осъществяват по програми на Министерството на образованието и науката съгласувано с Министерството на младежта и спорта. Физическото възпитание и спорта за хората с увреждания целят подобряване качеството на живота им, на тяхната рехабилитация и социална интеграция, като се осигуряват необходимите условия за занимания с различни видове спорт. Министерството на младежта и спорта подпомага с целеви средства подготовката и участието на спортистите с увреждания на параолимпийски игри, световни и европейски първенства, подпомага дейности на спортни организации, свързани с адаптираната физическа активност на хората с увреждания. Спортистите с увреждания ползват безплатно държавната и общинската спортна база и не заплащат билети за състезания. Министерството на младежта и спорта разработва, финансира и координира изпълнението на програми за насърчаване, подобряване, поддържане и усъвършенстване на двигателни възможности чрез практикуване на физически упражнения и спорт. Прилагането на програмното и проектното финансиране на дейностите на лицензираните спортни организации, администриращи спорта за хора и деца с увреждания, дава възможност за предприемане на действия, насочени към определяне на ясни параметри за ефективност, целесъобразност и законосъобразност при разходване на средствата, както и създаване на условия за осведоменост на децата и хората, към които е насочена.

Правото на ***достъп до националните и общочовешките културни ценности, правото на развитие на личностната култура***, свободата на художественото, научното и техническото творчество, изобретателските, авторските и сродните на тях права се закрилят, признават и гарантират с чл. 54 от Конституцията на Република България. В съответствие с това в **Закона за закрила и развитие на културата** са въведени принципите на демократизъм на културната политика, свобода на художественото творчество и недопускане на цензура, равнопоставеност на творците и на културните организации, насърчаване на културното многообразие при съхраняване единството на националната култура, откриване, подпомагане и обучение на млади таланти в областта на културата и развитие и усъвършенстване на образованието в областта на изкуствата и културата.

Отделно от посоченото в съответните сфери на културата и изкуствата са въведени принципите за равнопоставеност, достъп, демократизъм и недопускане на дискриминация чрез действащите специални закони като: Закон за обществените библиотеки, Закон за културното наследство, Закон за народните читалища, Закон за меценатството, Закон за авторското право и сродните му права, Закон за административното регулиране на производството и търговията с оптични дискове, матрици и други носители, съдържащи обекти на авторското, право и сродните му права, Закон за задължителното депозиране на екземпляри от печатни и други произведения, Закон за филмовата индустрия, Закон за радиото и телевизията и Закон за националния дарителски фонд „13 века България”.

При спазване на основните принципи, заложени в Закона за закрила и развитие на културата, Министерството на културата разработва целеви програми за финансово подпомагане на културни инициативи и творчески проекти, подпомага развитието на културните институти и читалищата, осигурява условия за професионална подготовка и обучение на творци и специалисти в областта на културата и методическо ръководство на средните училища по изкуства и култура, насърчава и награждава български културни дейци за постигнати високи творчески резултати или принос в развитието и популяризирането на културата, разработва нормативни актове за осигуряване закрила на културните дейности и на творците, предоставя информация за участие в международни програми и фондове. Допълнителни възможности за

равнопоставено творческо развитие и образование дават програмите на национален фонд „Култура”, разписани в чл. 31, ал. 2 от Закона за закрила и развитие на културата.

На тази основа Министерството на културата провежда последователна политика за приобщаване на хората с увреждания към обществения културен живот като създатели на културни ценности или потребители на културни продукти. Осигурява се достъпна архитектурна и интелектуална среда в сферата на културата, създадени са условия за интегрирано обучение на деца със специални образователни потребности в училищата по изкуства и култура, подкрепят се творчески проекти на организации на хора с увреждания, а през 2015 г. започна и изпълнението на Концепцията за промени в нормативната уредба по прилагането на чл. 30 от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Усилията на Министерството на културата са насочени към различни закони и подзаконови нормативни актове за тяхното прилагане, за въвеждането на ефективни механизми и практики за осигуряване на равни възможности на хората с увреждания.

III. КЛЮЧОВИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Най-голямото предизвикателство в политиката за хора с увреждания е гарантиране на възможности за работа и заетост на хората с увреждания в интегрирана работна среда, както и предоставяне на адекватна подкрепа за работещите и работодателите. Все още в нашата страна не са достатъчно на брой адаптираните работни места за хора с увреждания, които могат да бъдат в специализирана и интегрирана работна среда, както и прилагане на гъвкави и алтернативни методи за подкрепа на работното място за хора с увреждания съобразно техните индивидуални характеристики – възраст, вид и степен на увреждане, функционални възможности, наличен капацитет за работа. Средствата, които се отпускат от Агенцията за хората с увреждания ежегодно не могат да задоволят потребностите на работещите хора с увреждания. Необходимо е да с реализират повече мерки за насърчаване на работодателите да назначават хора с увреждания.

Трудност все още е предоставянето на достъпен за хора с увреждания транспорт – воден, въздушен, автомобилен, железопътен. Очевидно прилагането на регламентите на Европейския съюз за правата на пътниците със затруднения в придвижването ще изисква повече целенасочена работа, средства и време.

Предизвикателство пред нашата страна е осигуряването на достъпна информация и комуникационни услуги, както и подготовка за транспонирането и в последствие прилагането на разпоредбите на Директивата на Европейския парламент и на Съвета за сближаване на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки по отношение на изискванията за достъпност за продукти и услуги (Европейски акт за достъпност).

Друго предизвикателство е утвърждаването на добра координация между различните институции в прилагането на мейнстрийминг подхода в политиката, както и активизиране на общинските и областните власти. Все още преобладава нагласата за работа на парче по отделни проекти в подкрепа на хората с увреждания, а в последствие трудно се намират решения за устойчивост на инициативите.

Предизвикателствата в образованието са свързани с:

- недостиг на специалисти за работа с децата и учениците съобразно различните видове увреждания и нарушения, най-вече в отдалечените и в малките населени места;

- осигуряването на своевременна и постоянна квалификация и обучение на педагогическите специалисти в детските градини, училищата и обслужващите звена за работа с деца и ученици със специални образователни потребности;
- осигуряване на достъпна архитектурна среда за децата и учениците с увреждания в детските градини, училищата и обслужващите звена;
- недостатъчната екипна работа и партньорство с родители и институции за осигуряване на подкрепяща среда в детските градини и училищата;
- изграждането на положителна нагласа в процеса на включващото обучение на децата и учениците със специални образователни потребности в общообразователна среда и т.н.

Трудности все още се срещат с осигуряването на равен достъп до качествени здравни услуги за хората с увреждания, поради което е необходимо акцентиране на превенцията и на рехабилитацията.

Осигуряването на адекватна подкрепа за живот в общността е сериозен въпрос, който се отнася до предоставяната социална защита, социални услуги в общността и насърчаване на участието на хората с увреждания.

Създаване на условия за участие на хора с различни видове увреждания в спортни дейности, по време на отдих, туризъм и участие в културния живот. За целта следва да бъде осигурена достъпност на архитектурната среда, на транспорта, информационните технологии и съобщенията, предоставяне на информация в достъпен формат и др. С други думи предпоставка за реализиране на гражданското участие на хората с увреждания и зачитане на техните права е комплексността и постоянството в усилията на всички ангажирани институции, както и на самите хора с увреждания и техните представителни организации.

IV. ВИЗИЯ

Визията на Националната стратегия за хората с увреждания към 2020 г. е Република България да осигури условия и възможности за постепенно постигане на целите и принципите на Конвенцията за правата на хората с увреждания, като гаранция за пълноценно участие и упражняване на основните права на хората с увреждания, без каквато и да било дискриминация по признак на увреждане.

V. ПРИНЦИПИ

Мерките в настоящата стратегия се основават на основните принципи, заложени в чл. 3 от Конвенцията за правата на хората с увреждания. За реализирането им се спазват следните принципи:

- **Целесъобразност, ефективност и ефикасност –** реализиране на мерките след анализ на потребностите, съгласуваност и адекватност на целите.
- **Партньорство** – взаимодействие, консултации и споделяне на отговорността между всички заинтересовани страни.
- **Устойчивост на постигнатите резултати –** дългосрочно въздействие на постигнатите ефекти от реализираните мерки.
- **Прозрачност и отчетност** - ясно разграничени задължения на ангажираните институции и периодична отчетност и публичност на резултатите от изпълнението на мерките.

VI. НАЦИОНАЛНИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ В ПОЛИТИКАТА ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

6.1. Национална цел

Настоящата стратегия има за цел да предостави възможност на хората с увреждания да упражняват своите права чрез осигуряване на равни възможности за пълноценното им участие в икономическия, социалния и културния живот на обществото.

6.2. Приоритети

Въз основа на предизвикателствата, които стоят пред нашата страна за постепенно постигане на цели и принципи на Конвенцията за правата на хората с увреждания, ключовите приоритети на политиката в периода до 2020 г. са, както следва:

1. **Осигуряване на достъп до среда за живеене, до транспорт и транспортни услуги, до информация и до комуникации.**
2. **Осигуряване на достъп и приобщаване на всяко дете в образователната система и възможности за обучение през целия живот.**
3. **Осигуряване на ефективен достъп до качествени здравни услуги.**
4. **Осигуряване на условия за работа и заетост на хората с увреждания.**
5. **Осигуряване на адекватна подкрепа за живот в общността.**
6. **Осигуряване на достъп до спорт, отдих, туризъм и участие в културния живот.**

ПРИОРИТЕТ 1.:
Осигуряване на достъп до среда за живеене, до транспорт и транспортни услуги, до информация и до комуникации

Този приоритет е насочен към осигуряване на достъп на хората с увреждания до архитектурната среда (сгради, пътища, транспорт, открити обществени пространства, и др.), до информационни и комуникационни услуги, до нови технологии и системи, включително и до интернет пространството. Той е насочен към прилагане регламентите на чл. 9 Достъпност и чл. 21 Свобода на изразяване и на мнение, свобода на достъпа до информация от Конвенцията за правата на хората с увреждания на ООН.

Основните дейности по изпълнение на този приоритет са насочени към идентифициране и премахване на всички бариери в архитектурната, транспортната и комуникационната среда и осигуряване на достъпна информация, разработване и мониторинг на прилагането на стандартите и указанията за достъпност на архитектурната среда, транспорта, съоръженията и услугите, осъществяване на ефективен контрол по спазването на съществуващите изисквания за достъпност за хора с увреждания от държавни и частни субекти, както и такива предоставящи различни видове услуги, осигуряване на надписи и обозначения съгласно изискванията за достъпност, както и при възможност на Брайл или в лесна за четене версия и предоставяне на информация на хора с увреждания в достъпен за тях формат и посредством технологии, подходящи за различни видове увреждания без допълнителна такса.

МЕРКИ

- Одобряване с Решение на Министерския съвет на Република България на Концепция за промени в националното законодателство, свързани с прилагането на чл. 9 „Достъпност" от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, по отношение на достъпността на архитектурната среда.
- Извършване на установените с одобрената Концепция по чл. 9 по отношение на достъпността на архитектурната среда законодателни и нормативни промени като отговорни са компетентните ведомства по съответните нормативни актове с установена необходимост от промени.
- Хармонизиране на националните нормативни актове с влезли в сила изисквания за достъпност на европейски регламенти, директиви и стандарти.
- Увеличаване достъпността до информацията и възможностите за изразяване на мнение.
- Възприемане и улесняване на използването на езика на знаците, Брайловата азбука, допълващи и алтернативни способи на комуникация.
- Признаване и спомагане за използването на езика на жестовете.
- Осигуряване на адаптиран железопътен, морски и въздушен транспорт.
- Осигуряване на специални условия за движение, спиране и паркиране на моторни превозни средства, управлявани или ползвани от хора с увреждания.
- Разширяване обхвата на достъпния градски транспорт за хора с трайни увреждания.
- Разширена система за транспорт „врата до врата" за хора с тежки двигателни и множество увреждания.
- Националните доставчици на медийни услуги Българската национална телевизия и Българското национално радио следва да гарантират в услугите си пълноценно упражняване на всички права на хората с увреждания без дискриминация по признак увреждане, чрез осигуряване на информация в различни програмни територии в достъпен формат за тях и посредством технологии, подходящи за различните видове увреждания – включване на специализирани субтитри, език на знаците, аудио-описание, аудио-субтитри, достъпни мултимедии, както и други писмени, звукови, на опростен език, дикторски, допълващи и алтернативни способи на комуникация.

ПРИОРИТЕТ 2.:
Осигуряване на равен достъп до включваща образователна система на всички равнища и възможности за учене през целия живот

ПОДПРИОРИТЕТ 2.1.:
ПРЕДУЧИЛИЩНО И УЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ

В Закона за предучилищното и училищното образование приобщаващото образование е приоритетна образователна политика. То е процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик и на разнообразието от потребности на всички деца и ученици чрез активиране и включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността. Приобщаващото образование изисква общообразователното училище самостоятелно да поеме инициативата, отговорността и

ръководството за неговото осъществяване и е необходим следващ етап от процеса за осигуряване на равен достъп до образование, успешна социализация и реализация на пазара на труда на деца и ученици в неравностойно положение, и по-конкретно – на деца и ученици със специални образователни потребности. Той регламентира приобщаващото образование като неизменна част от правото на образование, въвежда осигуряването на условия за предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, определя условия за валидиране на знания.

Законът за предучилищното и училищното образование предвижда създаването на държавен образователен стандарт, който има за цел да уреди и начините за осигуряване на равен достъп до образование, за развиване на потенциала на всяко дете и ученик и на качество на образование за неговата личностна, професионална и гражданска реализация в общността. В стандарта ще се регламентират принципите за приобщаващо образование и процеса на прилагането им. Той ще уреди задължителните изисквания към институциите в системата на предучилищното и училищното образование за обучението на всяко дете и ученик в обща образователна среда и ще определи задължителните изисквания към всички участници в процеса на осъществяване на приобщаващото образование и отговорностите на всеки, съобразно определените му функции.

Ще се регламентират нови функции на специалните училища за децата със сензорни увреждания, ще се определят изисквания към задължителната документация във връзка с включващото обучение, ще се определи ролята на родителите и участието им в процеса на приобщаване. Предстои преобразуването на помощните училища в центрове за специална образователна подкрепа, като децата, които се подпомагат в тях, ще бъдат ученици на съответно общообразователно училище. В центровете ще се осъществява диагностична, рехабилитационна, корекционна и терапевтична работа с учениците с умствена изостаналост и с множество увреждания, чиито родители заявят желание за това и за които това е потвърдено от регионалните центрове за подкрепа на приобщаващото образование. Предвижда се създаването на центрове за подкрепа на личностно развитие, част от които ще осигуряват ресурсно подпомагане на деца и ученици със специални образователни потребности, ще осъществяват педагогическа и психологическа подкрепа и ще прилагат програми за подкрепа и обучение за семействата на децата и учениците с увреждания. Ресурсните центрове ще се преобразуват в регионални центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование. Предстои изготвянето на правилник за дейността им, в който ще се определят новите им функции, както и правилник за дейността на центровете за специална образователна подкрепа.

При подготовката на останалите държавни образователни стандарти ще се отчетат мерките за подкрепа в образованието и заложеното в концепцията на Концепцията по чл. 24 Образование от Конвенцията за правата на хората с увреждания.

Отправна точка на политиката за приобщаващо образование са две основни човешки права – правото да бъдеш различен и правото да избираш. Съвременното училище се определя като училище за всички, което поема отговорност за всички деца, включително и за децата със специални образователни потребности, като осигурява качествено обучение и възпитание, подкрепа за социалното им включване и така допринася за постигането на повишено качество на живот.

Нормативната уредба следва да предвижда система от подходящи мерки за подкрепа, за да се осигури максимален достъп на всички лица с увреждания до подходящите форми на обучение, с цел развитие на пълния размер на потенциала, таланта и творческите им възможности. Те трябва да осигурят на децата и хората с увреждане признаването или упражняването на всички права и основни свободи, наравно с всички останали.

В областта на предучилищното и училищно образование операцията „Осигуряване на условия и ресурси за изграждане и развитие на подкрепяща среда в детските градини и училищата за осъществяване на включващо обучение” по Оперативната програма на Министерството на образованието и науката „Наука и образование за интелигентен растеж” е насочена към изграждане на образователна среда, насърчаваща разгръщането на потенциала на всяко дете и ученик за личностно развитие, както и успешна реализация и социализация. Целта е по-високо качество и по-добър достъп до образование чрез създаване на подкрепяща среда за ранна превенция на обучителни затруднения и за включващо обучение на деца и ученици със специални образователни потребности. Чрез проект „Подкрепа за равен достъп и личностно развитие” по същата оперативна програма се развива постигнатото по проект „Включващо обучение” по Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” и се цели не само повишаване на качеството и подобряване на достъпа до образование чрез продължаване създаването на подкрепяща среда за приобщаващо образование, но и разширяване на обхвата от включените детски градини и училища. Моделите на организация и на работа ще бъдат надградени, като се заложи нова дейност – в изпълнение на Концепцията за промени в нормативната уредба във връзка с прилагането на чл. 21 за въвеждане на жестовия език, а именно: „Подобряване на достъпа до информация и комуникация за децата и учениците с увреден слух чрез въвеждане на жестов език”. Като начало тази мярка е свързана с осигуряването на ресурси за провеждане на изследване на българския жестов език с оглед на неговото прилагане като естествен език, както и провеждане на обучения за използването и популяризирането на жестовия език в българското общество.

Проектът е със съвременно и актуално звучене, защото чрез него ще се надградят добрите практики в областта на включващото/ приобщаващото образование, които са в съответствие с новия Закон за предучилищното и училищното образование.

МЕРКИ

1. Подкрепяща среда

Важна част от включващото обучение е въпросът за достъпността на детските градини и училищата не само в контекста на физическата достъпност, която е проблем в България, но и по отношение на използваните форми на комуникация, осигуряване на необходимата подкрепа и пр. Така например чл. 24, ал. 3 от Конвенцията изисква от страните по нея да подпомагат изучаването на Брайловата азбука, алтернативни методи, средства и формати на комуникация, ориентация и умения за придвижване и др., улесняване на усвояването на езика на знаците, използване на най-подходящите езици, методи и средства.

В нормативната база е необходимо да се регламентира изискване за интерактивна класна стая/ занималня с оглед осигуряване на гъвкави подходи и форми на работа според потребностите на децата и учениците и осигуряване на подходяща ресурсна стая с необходимото оборудване за индивидуалните занимания с детето или ученика.

2. Екипна работа

Задължително условие за екипната работа е сътрудничеството и обмен на информация, по-ясно разпределение на задачите и отговорностите на участниците в екипа, включително и на родителите.

Ясно вменяване в задълженията на директора на детската градина или

училището определянето на координираща функция за екипна работа с детето или ученика с оглед разпределянето на задачите и отговорностите.

Специалистите освен с конкретната работа с детето имат функцията да консултират родителите във връзка със специфичните затруднения на детето. Трябва да се утвърди и практика за информиране на родителите на всеки етап от процеса на обучение на детето, както и постоянно, активно включване на родителите в екипните срещи в детската градина и училището. Това е пряко свързано с осигуряването на достатъчен брой специалисти, което да позволи качествено осъществяване на тези функции.

3. Ресурсни учители, специалисти, педагогически персонал

Ресурсният учител се утвърди като специалист, който е съществена част от екипа на педагогическите специалисти, но предстои ясно дефиниране на ролята и функциите му в зависимост от потребностите на детето. Отчитаме факта за неумението или нежеланието на една част от учителите в детските градини и училищата да работят с деца и ученици със специални образователни потребности. Необходима е не само промяна на нагласи и изграждане на култура за приемане на различието, но и обучения за познаване на проблема и умение за неговото решаване. В тази връзка ресурсните центрове трябва да запазят специфичната си консултативна роля на медиатори, улесняващи процеса на сътрудничество между участниците в процеса на включващо обучение. Това е особено важно за малките и отдалечените общини, в които липсват необходимите специалисти за подпомагане на обучението на децата и учениците със специални образователни потребности.

4. Оптималният брой деца и ученици със специални образователни потребности

Оптималният брой деца и ученици със специални образователни потребности, с които може да работи един логопед и/ или психолог е от 20 до 30 деца и ученици. В същото време не е удачно да се определя оптимален брой деца и ученици със специални образователни потребности, с които да работи един ресурсен учител, тъй като това зависи от потребностите на всяко едно дете или ученик със специални образователни потребности. По-скоро може да се даде предложение подкрепата от ресурсния учител и работата на учителя от детската градина и общообразователното училище да се подпомогне от личен асистент (ако детето има персонално определен и назначен по някои от съществуващите проекти/ програми) и/ или помощник на учителя.

5. Ранно включване и ранна интервенция на децата и учениците

Като цяло детските градини имат положителна нагласа към процеса на включващото обучение, но се чувстват по-неподготвени за него в сравнение с училищата, с което се обяснява и по-голямата категоричност и настояване на директорите и учителите в детските градини за провеждане на обучения за работа с деца със специални образователни потребности, за намаляване на общия брой на децата в група, за осигуряване на специалисти и увеличаване на броя на часовете за работата на специалистите.

6. Обучение и подготовка на педагогическите специалисти

Сериозна е необходимостта от провеждане на повече специализирани обучения за психолози, логопеди и ресурсни учители. Трябва да продължат специализираните обучения за учителите в детските градини и училищата за работа с деца и ученици със специални образователни потребности. Наложително е да се обсъдят с представители на висшите училища възможностите за въвеждане на модули в базовото обучение във висшите училища за специалностите с педагогически профил за работа с деца със специални образователни потребности и продължение на квалификационните програми на МОН. Да се предвиди възможност в новите нормативни актове да се определи предоставянето на супервизия на екипите от специалисти в детските градини и училищата от страна на регионалните инспекторати по образованието.

7. Комплексна грижа

Необходимост от осигуряване на комплексна грижа от различни специалисти във връзка с образователни, здравни и социални потребности в самата детска градина и в самото училище – лични асистенти, социални асистенти (ако детето има персонално определен и назначен по някои от съществуващите проекти/ програми), рехабилитатори, терапевти и др. Да се предвиди възможност в задълженията на директора на детската градина и на училището да осигури координираща функция в процеса на включващото обучение и привличането в екипа на специалисти от наличните и достъпни местни ресурси.

8. Допълнителни занимания

Данните показват, че за децата и учениците със специални образователни потребности е необходимо да се осигурят условия за включване в занимания по интереси и в дейности за ангажиране на свободното време, както и да се провеждат дейности за професионално консултиране и ориентиране за ученици със специални образователни потребности.

9. Насочване на ресурсите според потребностите на учениците

Налице е готовност от страна на директорите на учебни заведения да назначат постоянни екипи за работа с децата със специални образователни потребности и да поемат инициативата и отговорността за прехода от интегрирано към включващо обучение. Нормативна възможност вече има, но предстои изготвянето на финансов стандарт за обучението на дете/ ученик със специални образователни потребности в детските градини и общообразователните училища.

ПОДПРИОРИТЕТ 2.2.:
ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

В областта на висшето образование по Оперативната програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ се предвижда осъществяването на проект „Подкрепа на уязвими групи за достъп до висше образование – фаза 1“, който се фокусира върху проблемите на лицата със специални образователни потребности. По проекта ще се осигурят условия за подпомагане на младежи с увреждания за кандидатстване и обучение във висши училища, като осигуряване на технически приспособления за достъп до сградите и сградния фонд на висшите училища, осигуряване на специализирана техника и специализирани софтуерни програми за

подпомагане на обучението на лица със сензорни увреждания и на лица с физически увреждания, организиране на специални курсове за ученици, студенти, специализанти и докторанти с увреждания, адаптиране на учебните материали, които да са достъпни за лицата с увреждания (специални образователни потребности), провеждане на кандидат-студентски курсове, осигуряване на учебници и учебни помагала, заплащане на наем за студентски общежития, осигуряване при необходимост на консултанти за лицата със сензорни увреждания, провеждане на информационни кампании с цел популяризиране възможностите и условията на висшите училища да приемат и обучават младежи от уязвими групи.

МЕРКИ

- подпомагането на младежи с увреждания за кандидатстване във висши училища.
- подкрепа за обучението на студенти, специализанти и докторанти с увреждания.

ПРИОРИТЕТ 3.:
Осигуряване на ефективен достъп до качествени здравни услуги

Достъпът до здравни услуги за хората с увреждания намира израз в Националната здравна стратегия 2020, в която особено внимание на тази група от населението е отделено в Политика 1.6 „Възможно най-добро здраве за хората с увреждания“. Политиката се основана на разбирането, че за осигуряването на добро качество на живот и равнопоставен достъп до всички нива на здравната система на хората с увреждания трябва да прилага комплексен и интегриран подход по отношение на здравните, социалните, образователните и други техни потребности.

Основния принцип на здравната политиката по отношение на хората с увреждания се свързва с това, че медицинските дейности, свързани с първичната и вторичната превенция на увреждaнията са от изключително значение за осигуряване на равнопоставен достъп до качествена медицинска помощ за хората с увреждания. С цел минимализиране на рисковете от заболявания, водещи до увреждания, насочване на първичната превенция към промоция на здраве, профилактика и ранна диагностика на болестите. Важно значение има развитието на пренаталната диагностика и последващите медицински грижи за здравето на децата и хората във всички възрастови групи. Вторичната превенция на увреждaнията е свързана с възможностите на здравната система да осигури своевременна и качествена медицинска помощ с цел максимално възстановяване на здравето. Затова усилията на държавата трябва да бъдат насочени към дейности, свързани с повишаване на качеството на превантивната, диагностичната, лечебната и рехабилитационната дейност на здравната система.

Основните причини за затруднения достъп до медицинска помощ на хората с увреждания включват бедност и социална изолация, стигматизация, отдаленост или труднодостъпност на лечебните заведения, комуникационните проблеми и др.

МЕРКИ

- Повишаване разбирането сред лекарите и медицинските специалисти за човешките права, достойнството, самостоятелността и потребностите на хората с увреждания, посредством обучения и разгласяване на етичните стандарти на здравеопазването.

- Осигуряване на хората с увреждания на здравни услуги, от които те се нуждаят според вида и степента на конкретното увреждане, ранно откриване и подходяща интервенция, водещи до намаляване и превенция на по-нататъшни увреждания.
- Изграждане на логистични мрежи за диагностика, лечение и рехабилитация на деца и хора с увреждания в рамките на съществуващата здравна системата.
- Подобряване на координацията между различните здравни професионалисти, както и на социалните и други услуги, предоставяни на хората с увреждания.
- Осигуряването на навременна рехабилитация като комплексна дейност, включваща медицинска, професионална и социална рехабилитация.
- Развиване на необходимия капацитет на структурите, осъществяващи комплексни рехабилитационни програми, в т.ч. медицинска и функционална диагностика, физикална и рехабилитационна медицина, говорна терапия, ерготерапия, психотерапия и др.
- Подобряване на механизмите за осигуряване на медицински изделия и технически помощни средства, включително и на индивидуални протези и ортези и други спомагателни устройства и технологии, предназначени за абилитация и рехабилитация на хората с увреждания.
- Координиране на медицинската, социалната и професионалната рехабилитация за постигане на пълна интеграцията, реинтеграцията и включване на хората с увреждания в обществото, в т.ч. осигуряване на трудова заетост.
- Прилагането на интегрирани подходи и услуги в общността за задоволяване на потребностите на хората с увреждания от поддържащо лечение, общи и специфични здравни грижи в амбулаторна или домашна обстановка, социална рехабилитация, образователно и професионално обучение и ориентиране, индивидуални програми за социално включване.
- Въвеждане на оценка на увреждането и функционирането, използвайки Международната класификация на човешката функционалност, увреждания и здравето (ICF) на Световната здравна организация, чрез използването на обективни и съобразени с международните стандарти критерии за оценка на увреждания от компетентните специалисти. Увреждането е комплексен феномен, който отразява проблемите на човешкото тяло и на факторите на обкръжаващата среда.

ПРИОРИТЕТ 4.:
Осигуряване на условия за заетост на хората с увреждания

Реализацията на пазара на труда на хората с увреждания е един от основните инструменти за интегрирането им във всички области на обществения живот. Заетостта е свързана с разпоредбите на чл. 27 „Работа и заетост" от Конвенцията за правата на хората с увреждания на ООН. Основните дейности по изпълнението на този приоритет са насочени към:

- Осигуряване на подходящи форми за квалификация и преквалификация.
- Осигуряване на подходящи форми на заетост.

ПОДПРИОРИТЕТ 4.1.:
КВАЛИФИКАЦИЯ И ПРЕКВАЛИФИКАЦИЯ

Достъпът до трудовия пазар на хората с увреждания до голяма степен зависи от квалификацията, получена чрез професионално обучение. Самото професионално обучение може да започне единствено след придобиването на образователен минимум.

Това означава, че за да могат хората с увреждания да участват по-активно на трудовия пазар, е необходимо да им бъде осигурен достъп до образователната система.

МЕРКИ

- Извършване на анализ на възможностите за заетост на хората с различни видове увреждания.
- Определяне на видовете дейности, които могат да изпълняват хората с увреждания в зависимост от увреждането им.
- Подготовка и въвеждане на обучителни програми.
- Изграждане на обучителни центрове.
- Приспособяване на съществуващите центрове за адекватен обучителен процес.
- Осигуряване на места за практически занимания.
- Стимулиране на работодатели, които провеждат квалификационни и преквалификационни курсове за хора с увреждания.
- Обучение на работодатели и служители за работа с хора с увреждания.

ПОДПРИОРИТЕТ 4.2.:
ФОРМИ НА ЗАЕТОСТ

Изпълнението на стратегическата и оперативните цели на стратегията може да се постигне като се въведат и развият трите форми на заетост за хората с увреждания: защитена заетост, подкрепена заетост и самостоятелна стопанска дейност на хора с увреждания, както и чрез продължаване реализирането на заложените в Националния план за действие по заетостта за съответните години проекти, програми и мерки.

4.2.1. ЗАЩИТЕНА ЗАЕТОСТ

Защитената заетост е подходяща за осигуряване на работни места за хора с тежки и комплексни увреждания, а защитените предприятия са местата, изключени от конкурентния пазар.

МЕРКИ

- Създаване на условия за въвеждане на защитената заетост.
- Разработване на механизъм за определяне на икономическите сектори за работа в защитени предприятия.
- Определяне на програми за създаване на защитени работни места в рамките на които възложителите имат право да запазят поръчки (на основание Директива 2009/81/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 г.; Директива 2014/24/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 февруари 2014 г.; Директива 2014/ 25/ ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 февруари 2014 г.).
- Определяне на програми за създаване на защитени работни места на хора с увреждания чрез запазени концесии (на основание Директива 2014/23/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 февруари 2014г. за възлагане на договори за концесия).

- Разработване на система от стимули за общинските администрации за въвеждане на този вид заетост.
- Представяне на защитената заетост.
- Въвеждане на индивидуален подход при определяне вида на работа за всеки човек с увреждане.

4.2.2 ПОДКРЕПЕНА ЗАЕТОСТ

4.2.2.1 Специализирани предприятия и кооперации на хора с увреждания

Специализираните предприятия и кооперации са равнопоставени на пазара на труда, като представляват съществена форма за осигуряване на постоянна заетост на целевата група. Независимо от обстоятелството, че същите ползват данъчни преференции и получават държавни субсидии, броят на заетите в тях хора с трайни увреждания непрекъснато намалява. Този факт поставя на преден план въпроса за необходимостта от диверсифициране на формите на заетост в този аспект, като се отчитат интересите на всички заинтересовани участници в този процес.

МЕРКИ

- Анализ на съществуващите примери на подкрепена заетост в специализираните предприятия и кооперации на хора с увреждания.
- Конкретизиране на правилата за функциониране на специализираните предприятия и кооперации.
- Създаване на условия за подобряване на конкурентоспособността на специализираните предприятия и кооперации.
- Разработване на механизми за стимулиране на работодателите на специализирани предприятия и кооперации.
- Насърчаване на работодателите да предприемат мерки за подобряване на достъпността, на здравословните и безопасни условия на труд и на социалния климат в специализираните предприятия и кооперации.
- Въвеждане на индивидуален подход при определяне вида на работа за всеки човек в увреждане.
- Усъвършенстване нормативната уредба в областта на трудовата заетост на хората с увреждания в специализираните предприятия и кооперации.

4.2.2.2 Обичайна работна среда

Заетостта в обичайна работна среда предполага най-бърза социализация на хората с трайни увреждания, но е най-трудно приложима в условия на криза. Поради тази причина е необходимо да се въведат ясни и задължителни правила за наемане на работа на хора с трайни увреждания на квотен принцип. Опитът в европейските страни показва, че в рамките на социалната икономика съществуват т.нар. социални предприятия за трудова заетост, които представляват иновационна практика и подобни предприятия биха могли да бъдат развити и в България.

МЕРКИ

- Обсъждане възможностите за въвеждане на квотен принцип за наемане на работа на хора с трайни увреждания за всички работодатели от обичайна работна среда в т. ч. държавната и общински администрации.

- Реализиране на програми за заетост на национално и местно ниво за създаване на работни места с осигуряване на трайна заетост за хората с увреждания на пазара на труда.
- Реализиране на насърчителните мерки за работодателите с цел осигуряване на по-дългосрочна и качествена заетост.
- Разширяване обхвата на услугите, предлагани от бюрата по труда на работодателите, в т. ч. и на социални предприятия.
- Провеждане на медийни кампании с цел промяна на нагласите на работодателите по отношение наемането на работа на лицата в неравностойно положение на пазара на труда.
- Осигуряване на допълнителни стимули за работодатели за наемане на работа на хора с увреждания.
- Осигуряване на допълнителни стимули за работодателите за приспособяване на работната среда спрямо нуждите на хората с увреждания.

4.2.2.3. Надомна работа и работа от разстояние (съгласно Кодекса на труда)

Надомната работа и работата от разстояние са много подходящи за хора в работоспособна възраст с висока степен на намалена работоспособност. Надомната форма на заетост на хората с трайни увреждания се прилага в специализираните предприятия и кооперации на хората с увреждания от тяхното създаване. Тази форма е доказала своята ефективност, но за съжаление в последните години се прилага ограничено, поради липса на подходящи поръчки и натовареност на производствения капацитет. Работата от разстояние в съвременното общество на бурно развиващи се информационни технологии е една много перспективна форма на труд, особено подходяща за хора с тежки увреждания. От една страна, чрез тези форми се избягват преодоляването на архитектурните бариери, необходимостта от специализиран транспорт и пр., но от друга възниква въпросът до колко този вид заетост позволява реалната интеграция на човека с увреждане в трудов колектив.

МЕРКИ

- Създаване на условия за разширяване възможностите за надомна работа и работа от разстояние.
- Разработване на механизъм за определяне на подходящите икономически сектори.
- Разработване на системи от стимули за работодатели, осигуряващи надомна работа и работа от разстояние.
- Информиране на обществото за надомна и дистанционна форма на заетост.
- Въвеждане на индивидуален подход при определяне вида на работа за всеки човек в увреждане.
- Осигуряване на стимули за хората с трайни увреждания, които сами намират реализация.

4.2.3. Самостоятелна стопанска дейност на хора с увреждания

Самостоятелната стопанска дейност трябва да бъде насърчавана, развивана и обезпечена както от държавата, така и от местната власт. Местната власт разполага с реални лостове за насърчаване на микропредприятията на хората с увреждания чрез облекчаване на разрешителните и съгласувателни режими, които са въведени по места.

МЕРКИ

- Анализ на действащите условия за реализиране на самостоятелна стопанска дейност от хора с трайни увреждания;
- Разработване на гъвкава система за стимулиране на предприемачеството;
- Създаване на по-добри условия за стартиране на самостоятелна стопанска дейност от хора с трайни увреждания;
- Създаване на условия за разширяване на стартиралата стопанска дейност.

4.2.4. Реализиране на проекти, програми и мерки по Националния план за действие по заетостта

МЕРКИ

- Реализиране на Националната програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания.
- Реализиране на Националната програма „Асистенти на хора с увреждания“-
- Реализиране на Програмата „Кредит без лихва за хората с увреждания“-
- Реализиране на насърчителните мерки по Закона за насърчаване на заетостта.

ПРИОРИТЕТ 5.:
Осигуряване на адекватна подкрепа за живот в общността

Осигуряването на материална подкрепа чрез предоставянето на добавка за социална интеграция е един от инструментите за подкрепа на хората с увреждания като специфична уязвима група. Тази подкрепа се гарантира със средства от държавния бюджет, а за 2016 г. са осигурени 139 милиона лева за изплащането на месечните добавки.

В сега действащият модел на медицинска експертиза (по мнение на представители на органите на медицинската експертиза) е налице диференциация на лицата с увреждания само в терминологията във връзка с оценката на здравословното им състояние, а принципите и критериите за оценка на тези лица са идентични. От медицинска гледна точка само специфичните детски болести и специфичните гериатрични блести са възрастово обусловени, докато всички останали може да бъдат възрастово обусловени и/ или в резултат на други заболявания. Медицинската експертиза обхваща вида соматично или психично увреждане и степента на неговата функционална значимост, поради което сега действащата методика не дава възможност при експертиза на трайно намалената работоспособност да се отчитат възможностите като цяло по отношение на условията на труда, професията, образованието и квалификацията на лицето с увреждане.

През 2016 година бяха представени Основни насоки за усъвършенстване на експертизата на работоспособността, които са разработени като основа за обсъждане на подобряване на грижата към хора с увреждания, включително мерките за тяхно пълноценно социално включване. Насоките следват презумпцията, че грижата и мерките към хората с увреждания в трудоспособна възраст трябва да получат особено

внимание за увеличаване на техните шансове за пълноценна трудова реализация. Разширяване на трайното включване на хора с увреждания в трудова дейност ще доведе до повишаване на техния жизнен стандарт. Тези наши сънародници трябва да получат по-голям шанс да бъдат пълноценни и полезни за себе си и за обществото. За да се случи това са необходими редица промени в нормативната уредба, но и промяна в обществените възприятия и обществената подкрепа към хората с увреждания. Тук основна роля имат бизнесът, синдикатите, неправителствените организации, медиите, образователната система. Толерантността, съпричастността и обществената подкрепа са качества, които не се създават със закон, а с нагласи и практики на обществото, а българското общество е достатъчно зряло и има дълъг опит в солидарността.

Двете експертизи – медицинската експертиза (за определяне на вид и степен на увреждане) и експертизата на работоспособността задължително следва да бъдат извършени по методики, съобразени с Международната класификация на функционирането, увреждането и здравето (ICF). За целите на оценката на работоспособността се приема, че „увреждане" е налице тогава, когато органите на медицинската експертиза са установили увреждане на физическото, умствено и психично здраве за повече от 6 месеца, като преценката е направена в сравнение с нормалното (типично) за възрастта здраве или състояние. Заболявания или увреждания, обусловени от възрастта не са предмет на тази оценка. Основен акцент в методиката следва да бъде поддържането на активността на самото лице с увреждане.

Осигуряването на подходящи услуги за хората с увреждания е важна предпоставка за тяхното пълноценно участие и включване. Заплащането на предоставянето на услуги при посещения в държавни, общински, здравни, културни и други институции за лица с увреден слух чрез жестомимичен език, на придружители на лица с увредено зрение, за трудноподвижни лица, за придружители на лица с интелектуални затруднения и с психични разстройства и за придружители на лица със сляпо-глухота е гарантирано със средства от държавния бюджет, а за 2016 г. са осигурени 1 950 000 лв.

Социалната подкрепа на хората с увреждания чрез изплащане на целеви помощи за закупуване на медицински изделия, помощни средства, приспособления и съоръжения е първата и най-важна стъпка в рехабилитационния процес. По този начин се осигурява подкрепя за постигане на самостоятелност на хората с увреждания и тяхната интеграция. Целевите помощи за лицата с увреждания се отпускат по реда на Закона за интеграция на хората с увреждания се предоставят предимно за медицински изделия, а за 2016 г. са осигурени средства в размер на 41 милиона лева.

Предвид спецификата при определяне на техническите характеристики на изделията, медицинските условия за назначаването им и нарастващите средства през последните години за обезпечаването им е необходимо да продължи процеса по прецизиране на дейностите по тяхното отпускане.

МЕРКИ:

- Осигуряване на материална подкрепа за хората с увреждания.
- Оптимизиране на системата за експертиза на работоспособността на лица с увреждания в работоспособна възраст.
- Осигуряване на адекватна подкрепяща среда за хората с увреждания, чрез предоставянето на услуги при посещения в държавни, общински, здравни, културни и други институции за лица с увреден слух чрез жестомимичен език, на придружители на лица с увредено зрение, за трудноподвижни лица, за придружители на лица с интелектуални затруднения и с психични разстройства и за придружители на лица със сляпо-глухота.

- Прецизиране на механизма за предоставяне на медицински изделия, помощни средства, приспособления и съоръжения.

ПРИОРИТЕТ 6.:

Осигуряване на достъп до спорт, отдих, туризъм и участие в културния живот

В областта на ***осигуряването на достъп до спорт*** Министерството на младежта и спорта (ММС) реализира програми за развитие на спорта сред хората с увреждания, които са заложени в „Национална програма за развитие на физическото възпитание и спорта в Република България 2013 – 2016 г." и са в изпълнение на един от основните приоритети на министерството, а именно насърчаване на децата и младежта към двигателна активност и системно практикуване на спорт като средство за здравословен начин на живот, физическо и духовно развитие..

С изпълнението на Програмите използвайки досегашните добри практики в тази област, се създават условия за подпомагане на социалната интеграция, адаптацията и пълноценната реализация в обществения живот на хората и децата с увреждания, чрез създаване на условия и възможности за тяхното включване в безплатни спортни занимания с цел подобряване качеството на живот, физическата им и психическа пригодност.

Програмите се актуализират и доразвиват ежегодно, създавайки възможности за по-широк обхват сред хората с увреждания и достъп до спорт.

Министерството на младежта и спорта ежегодно финансира ученически игри за учениците от специалните училища, които се реализират от Българската параолимпийска асоциация (БПА) и Спортната федерация на глухите в България (СФГБ). Ученическите игри за деца с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система дават възможност за лична изява в областта на спорта на децата и учениците със специални образователни потребности, както и за придобиване право на едногодишна стипендия на децата с изявени дарби, класирани по Програмата на мерките за деца с изявени дарби за съответната календарна година.

Чрез проектно финансиране Министерството на младежта и спорта подпомага учебно-тренировъчната и спортно-състезателната дейност осъществявана от лицензираните спортни организации развиващи спортни дейности за хората с увреждания.

МЕРКИ

- Осигуряване на условия и възможности от спортните клубове в страната за разширяване на обхвата на хората с увреждания, за участие в спортни занимания с оглед подобряване физическата им дееспособност, пълноценно използване на свободното време и социалната им интеграция.
- Предоставяне на възможности, според увреждането и здравния статус за получаване първоначални умения, навици и познания за практикуване на предпочетен вид спорт.
- Развитие на социалните функции и обществено полезната дейност на специализираните спортните организации и институции чрез увеличаване и разнообразяване на спортните услуги за хората с увреждания.
- Формиране на траен интерес сред хората с увреждания за участие в системни занимания със спорт и предоставяне на възможност на треньорите в

спортните клубове за селекция на практикуващи параолимпийските спортове за участие в състезания от вътрешния и международен спортен календар.
- Осигуряване възможност за включване в провеждането на спортните занимания на спортни специалисти с квалификация в областта на адаптираната физическа активност, адаптирания спорт и кинезитерапията за хора с увреждания.

Участието на хората с увреждания в културния живот, почивката, свободното време и спорта е посочено в чл. 30 от Конвенцията за правата на хората с увреждания, който е свързан с прилагането на принципа на равнопоставеност и забрана на дискриминацията. Това участие може да бъде реализирано чрез предприемане на мерки, осигуряващи участие на хората с увреждания в културния живот, предоставяне на възможност на хората с увреждания да развиват и използват своя творчески, артистичен и интелектуален потенциал, не само в своя собствена полза, но и за благото на обществото, гаранции, че законите, защитаващи правата на интелектуалната собственост, не служат като необоснована или дискриминационна преграда пред достъпа на хора с увреждания до културни материали, участие на хората с увреждания в развлекателни и спортно-възстановителни дейности (осигуряване на участие, достъп до услуги, организиране на специфични дейности, достъп до съоръжения и обекти за спорт, отдих и прекарване на свободното време).

МЕРКИ

- Усъвършенстване на нормативната база в областта на културата – изпълнение на мерките, заложени в Концепцията по чл. 30 от Конвенцията за правата на хората с увреждания.
- Подобряване на условията за интегрирано обучение в националните училища по изкуствата и културата.
- Стимулиране на талантливи деца с увреждания.
- Подкрепа на творчески проекти, свързани с изявата, развитие на творческия потенциал и участие в културния живот на хора с увреждания.
- Оказване на методическа помощ на работещите в сферата на културата за подобряване на средата за достъпност на хора с увреждания и допълнителни потребности в музеи и галерии, театри, библиотеки и читалища.
- Ремонт и реконструкция на сгради в областта на културата по национални и европейски програми за осигуряване на достъпна архитектурна среда.

VII. ИЗПЪЛНЕНИЕ, МОНИТОРИНГ И ФИНАНСОВО ОСИГУРЯВАНЕ

Във връзка с ефективното изпълнение и отчитане на Стратегията е предвидено Министерският съвет да приеме два плана за действие (един двугодишен и един тригодишен), които да съдържат конкретни мерки, индикатори за тяхното изпълнение, отговорни орган и източници на необходимите финансови ресурси. Наблюдението и оценката в процеса на изпълнение на стратегическите цели се извършва от Министерството на труда и социалната политика чрез обобщаване на получената информацията от ресорните министерства и институции. Резултатите от наблюдението се представят в доклади и се внасят за одобрение от Министерския съвет.

На местно ниво наблюдението на политиките за интеграция на хората с увреждания, включително и децата с увреждания се изпълнява от Общинските

администрации, Дирекциите „Социално подпомагане”, Регионалните инспекторати по образование, Бюрата по труда, Областните инспекции по труда, Регионалните центрове по здравеопазване, лицензирани доставчици на социални услуги.

Финансовото осигуряване на заложените мерки в националната стратегия е се основава на презумпцията за оптимизирано използване на публичните финанси, децентрализация, устойчивост, стратегическо планиране и програмиране, както и търсене на добавена стойност на реализираните мерки в подкрепа на хората с увреждания, техните семейства и интегрирането им във всички области на обществения живот. Прилагането на програмното бюджетиране, включително и на междусекторни политики допринася за цел постигане на добра интеграция на политиките в контекста на целите на общата политика. Търси се ефективното разпределение на съществуващите бюджетни ресурси, както и тяхното ефикасно разходване по конкретните програми. По този начин се постига ефективно и прозрачно наблюдение на изпълнението чрез оценка на постигнатите резултати.

Основният източник на финансиране на дейностите в изпълнение на Стратегията е държавният бюджет и общинските бюджети. Най-големият допълнителен източник за финансиране на тези политики са Структурните фондове на Европейския съюз, чрез съответните Оперативни програми – Развитие на човешките ресурси, Региони в растеж, Иновации и конкурентоспособност, Програма за развитите на селските райони, Програма Наука и образование за интелигентен растеж, Добро управление, Инициатива за малки и средни предприятия, Околна среда, Транспорт и транспортна инфраструктура.